

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Název:

**Trestná činnost motivovaná extremismem,
xenofobii a rasismem, příčiny a možnosti
prevence**

Autor:

Miroslav Salay

Vedoucí práce:

Mgr. Romana Ferbarová

Brno 2005

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

V Brně dne 14.3.2005

.....

*Děkuji Mgr. Romaně Ferbarové za odborné vedení
při psaní této bakalářské práce.*

OBSAH:

ÚVOD	5
1. ZÁKLADNÍ POJMY A CHARAKTERISTIKA EXTREMISMU	6
1.1 Základní pojmy	6
1.2 Charakteristika extremismu	8
2. FORMY EXTREMISMU	10
2.1 Terorismus	10
2.1.1 Základní charakteristika	10
2.1.2 Motivy a formy teroristických útoků	11
2.1.3 Teror jako prostředek terorismu	12
2.1.4 Kriminalistické aspekty terorismu	12
2.1.5 Právní kvalifikace terorismu	14
2.2 Náboženský extremismus (náboženské sekty)	15
2.2.1 Charakteristika náboženských sekt	15
2.2.2 Psychická manipulace jako základ činnosti sekt	17
2.2.3 Směry náboženského sektářství	19
2.2.4 Právní aspekty náboženského extremismu	22
2.3 Rasově motivovaný extremismus	25
2.3.1 Kriminalistická charakteristika rasově motivované trestné činnosti ...	25
2.3.2 Charakteristika pachatelů a objektu napadení	27
2.3.3 Podněty k vyšetřování	28
2.3.4 Dokazování rasově motivované trestné činnosti	29
2.3.5 Zapojení veřejnosti do vyšetřování a kriminalistická prevence	32
ZÁVĚR	34
POUŽITÁ LITERATURA	36

ÚVOD

Tématem mé práce je fenomén, který dělá starosti policejním orgánům, justici a vládnoucím politikům. Jedná se o extremismus, jehož projevy narušují základní lidská práva a svobody v různých oblastech života demokratické společnosti a fungování státu jako ústřední autority ve společnosti. Extremismus jako krajní výraz různorodých rozporů je přítomen v každé společnosti.

V posledních letech zaznamenala česká extrémistická scéna řadu změn. Stejně smýšlející osoby se začaly sjednocovat, což se projevovalo zvýšením počtu členů jednotlivých extremistických skupin. Došlo k rozšíření a prohloubení mezinárodní spolupráce těchto skupin, pořádání společných akcí a předávání informací.

V první části své práce se budu zabývat vymezením základních pojmů extremismu pro vysvětlení celé problematiky a charakteristikou extremismu.

Část druhá bude pojednávat o extremismu a jeho nejzávažnějších formách. V naší zemi je spousta extremistických skupin, které se dopouštějí různé trestné činnosti. Přestože jejich činnost nemá znaky nejzávažnějšího druhu extremismu, kterým je terorismus, jedná se o celosvětový problém, a proto se zde o něm zmíním. Dále se zde budu věnovat náboženským sektám. Společnost jejich nebezpečí podceňuje, domnívá se, že do sekt vstupují lidé dobrovolně a vše co se tam odehrává je na základě jejich svobodného rozhodnutí. Málokdo si uvědomuje, že v sektách dochází k psychické manipulaci s jedincem a následné závislosti na sektě a jejich vůdcích. Posledním problémem, kterým se budu zabývat je rasismus. V současné době se jedná o nejzávažnější projev extremismu v České republice. Po roce 1990 začaly vznikat různé skupiny, které kolem sebe šíří rasovou nesnášenlivost.

1. ZÁKLADNÍ POJMY A CHARAKTERISTIKA EXTREMISMU

1.1 Základní pojmy

Anarchismus – politické hnutí, požadující naprostou svobodu a volnost jedince a naprosté uplatňování svobodné vůle. Počátky anarchismu jsou ve 40. letech 19. století ve Velké Británii. Přívrženci anarchismu se nazývají *anarchisté*. Odmítají vše co brání jejich ideálům – stát, autoritu, pořádek, povinnosti apod. Uspořádání společnosti spatřují ve vytvoření malých svépomocných komunit, kolektivně vlastnících výrobní prostředky. Jsou známy dva základní proudy: první, kteří připouštějí násilí jako prostředek k dosažení cíle, druzí, kteří násilí odmítají.

Antisemitismus – specifický projev nesnášenlivosti k židům, k sionismu.

Extremismus – výrazné odchýlení od obecně uznávaných a v aktuální době přijímaných norem. V politice je takto vyznačován krajně radikální nebo výstřední postoj. Policie naopak extremismus definuje jako „Verbální, grafické, fyzické a jiné aktivity spojené zpravidla s vyhraněným ideologickým nebo jiným kontextem, které vyvíjejí jednotlivci nebo skupiny osob s názory výrazně vybočujícími z všeobecně uznávaných společenských norem, se zřetelnými prvky netolerance, zejména rasové, národnostní, náboženské nebo jiné obdobné nesnášenlivosti, a které útočí proti demokratickým principům, společenskému uspořádání, životu, zdraví, majetku nebo veřejnému pořádku.“¹ Někdy je také označován jako ultrapravicový nebo ultralevicový postoj. Extremismus obvykle neumí reálně hodnotit politickou situaci, jeho stoupenci nesouhlasí s kompromisy, radikalizuje řešení vztahu občan a stát.

Extremistické hnutí – neoficiální sdružení občanů stejných nebo podobných extrémních názorů na společenské vztahy, postavení národa, člověka, náboženství ve společnosti, usilující o prosazení svých názorů a cílů, a to i za využití různých protiprávních prostředků.

Politický extremismus – jde o extremismus, jehož odchýlení od obecně zavedených a v aktuální době přijímaných norem má podobu politického programu s výraznými prvky názorové nesnášenlivosti a odmítání kompromisních řešení. Je

¹ Závazný pokyn policejního prezidenta č. 70/1999 Sb., kterým se upravuje činnost příslušníků Policie ČR na úseku boje proti extremistické kriminalitě.

manifestován jako radikální až militantní odmítání politiky státu anebo ústavního pořádku, a to i za použití násilí.

Náboženský extremismus – extremistické jednání členů nebo příznivců skupin (zejména sekt), případně náboženských hnutí, ovlivněné náboženským zaměřením, které se projevuje zejména v psychické manipulaci s lidmi, psychickým násilím nebo jinou formou násilí či jiným závažnějším porušováním právního řádu či jednáním, označovaným za sociálně patologické nebo sociálně nežádoucí.

Extremistická skupina – jde o strukturovanou skupinu osob s obecně stejnou ideologií a zaměřením na tzv. politický extremismus.

Fašismus (nacismus) - militantní a nacionalistické hnutí, ideově i v praxi nahrazující parlamentní demokracii totalitní diktaturou a zaměřené proti všem demokratickým ústavním institucím a svobodám. Má mnoho odrůd, z nichž nejznámější je nacismus jako německá varianta (1920 – 1945).

Kriminalita s extremistickým podtextem – protiprávní jednání páchané v souvislosti s extremismem, působením sekt nebo diváckým násilím, které naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu nebo přestupku.

Náboženská sekta – relativně uzavřené seskupení osob stejného náboženského smýšlení s pevně organizovanou strukturou s absolutistickými nároky na podřízenost členů, s nekritickými, dogmatickými názory a zásadami. Sekta je nebezpečná tím, že po svých členech požaduje absolutní závislost na skupině a jejích vůdcích, požaduje vzdání se vlastní identity i hmotných statků, nebo dokonce vlastního života. Z pohledu policie jsou sekty definovány jako „Organizované skupiny lidí založené na dogmatickém náboženském, pseudonáboženském nebo mystickém základu, jejichž členové žijí zpravidla v komunitě nebo ve společenství pod psychologickým vlivem jedné nebo více osob, na nichž jsou psychicky nebo i ekonomicky závislí, a odmítají určité normy včetně zákonů.“²

Nacionalismus – politický směr, podle kterého vlastní národ je základní společenskou jednotkou, nadřazenou nad ostatní.

Politický radikalismus – politický extremismus s absencí prvků násilí, jak v jednání, tak i v proklamacích. Jde o politické postoje, které nevedou k odstranění demokratického systému společnosti a pohybují se v rámci daného ústavního systému.

² Závazný pokyn policejního prezidenta č. 70/1999 Sb., kterým se upravuje činnost příslušníků Policie ČR na úseku boje proti extremistické kriminalitě.

Rasa – velká skupina lidí lišící se od jiné různými typickými znaky, které se týkají vzhledu, tvaru nosu, rtů, temperamentu, kultury apod.

Rasismus – nevědecká teorie předpokládající, že biologický a etnický původ určuje kulturní, psychickou povahu populací, které se vzájemně dělí na vyšší a nižší.

Rasově motivovaná trestná činnost – společensky nebezpečné trestní jednání, kterým pachatel verbálně, graficky nebo fyzickým násilím útočí na rasou, národností, vyznáním nebo politickým přesvědčením odlišné občany, potlačuje jejich zaručená práva a svobody pro jejich rasovou, etnickou, národnostní nebo náboženskou odlišnost nebo je jinak zastrašuje, terorizuje.

Rasismus naruby – jde o termín uplatňovaný v souvislosti s násilím menšiny vůči majoritní skupině obyvatelstva, nebo také s násilím minority vůči majoritám, které je také vykládáno ve společnosti jako projev rasové nesnášenlivosti.

Terorismus – extremistický směr, jehož prostředkem je teror, využívající jako prostředek nátlaku psychického nebo fyzického násilí, výhrůžky, vydírání, vytváření strachu a dalších forem násilí. Metodami terorismu jsou únosy, vydírání, zadržování rukojmí, pirátství, sabotáže, atentáty, pumové útoky, požáry, politické vraždy, únosy dopravních prostředků apod.

Trestná činnost organizovaného charakteru – organizované páchaní úmyslné trestné činnosti více osobami vzájemně propojenými v relativně dočasné organizační struktuře s rozdělenou dělbou funkcí a činností.

Xenofobie – nedůvěra ke všemu cizímu, novému, charakteristické projevy odporu, nepřátelství. Nejčastějším projevem je odpor vůči občanům jiné barvy pleti, jiné národnosti, jazyka, náboženství, kultury, projevující se nepřátelstvím proti cizincům, imigrantům, uprchlíkům apod. Jde o obecný termín užívaný pro charakterizování různých projevů extremismu.

1.2 Charakteristika extremismu

Odborná veřejnost má na definici a vymezení extremismu protichůdné názory, a to zejména z důvodu nejednoznačnosti jeho významu. Je proto užívána řada definic, kterou jsou více či méně zaměřeny profesně tak, aby charakterizovaly tu kterou oblast činnosti. Veřejnost chápe extremismus jako projev nesnášenlivosti doprovázený

agresivním jednáním vůči zjevně odlišným jedincům či skupinám. Z politologického a žurnalistického pohledu lze charakterizovat extremismus jako protisystémový postoj. Je postojem krajně vyhrčené, demokratickému systému nepřátelské ideologie, postojů a názorů, které se objevují v pozadí destruktivních aktivit. Za destruktivní, nežádoucí a nebezpečné aktivity je nutné považovat takové aktivity, které působí, ať již přímo, nebo v určitém časovém horizontu, destruktivně na stávající demokratický systém, který se snaží nahradit systémem antagonistického typu totalitního režimu, diktatury, anarchie apod. Na druhé straně jsou za extremistické označovány i takové aktivity, které používají k dosažení svých jinak legitimních cílů neadekvátní, zejména nezákonné nebo tzv. subverzní metody.

V obecném sociologickém hledisku je extremismus chápán jako jakýkoliv výstřední nebo krajně radikální postoj a s tím související činnost. Z bezpečnostního hlediska zahrnuje část aktivit, které cíleně nebo ve svých následcích útočí na politický systém a společenské uspořádání nebo jejichž důsledkem je závažná trestná činnost. Z obecného hlediska lze extremismus charakterizovat jako výrazné odchýlení se jednotlivce nebo skupiny od obecně zavedených a v aktuální době přijímaných norem.

Z kriminalistického pohledu můžeme extremismus rozdělit podle dvou základních hledisek:

1. Podle objektů napadení na extremismus:

- a) útočící na ústavnost a státní zřízení (zejména terorismu),
- b) hrubě narušující občanské soužití,
- c) útočící na život a zdraví občanů,
- d) rasově motivovaný.

2. Podle formy páčání na extremismus:

- a) verbální,
- b) násilný (brachiální),
- c) grafický.

2. FORMY EXTREMISMU

2.1 Terorismus

2.1.1 Základní charakteristika

Obecně je chápán jako násilná metoda činnosti extremistických hnutí, pro kterou je typické organizované a plánovité destruování a vraždění nebo hrozba těmito postupy k zastrašování a vydírání státních orgánů, obyvatelstva, za účelem dosažení určitých, ať již politických, národnostních či jiných cílů daného extremistického hnutí. Terorismus je metodou zastrašování politických odpůrců hrozbou a užitím násilí. Jednotlivci, skupiny i hnutí používají k zastrašování či likvidaci protivníků a k vyvíjení psychického nátlaku teror. Smyslem nastolení teroru je vytvořit extrémně silný psychický nátlak na jednotlivce i skupiny obyvatelstva. Nejčastějšími projevy teroru jsou atentáty, bombové útoky, únosy, ale i tzv. veřejné popravy. Nejnebezpečnější jsou teroristé, jejichž motivace vychází z náboženského nebo rasistického fanatismu, protože (na rozdíl od politicky motivovaných skupin) nejsou za své akce a metody nikomu zodpovědní a nezáleží jim na veřejném mínění.

S těmito projevy extremismu jsme se v posledních desetiletích v naší zemi neseťkali, ale nelze vyloučit, že některé hnutí působící na území České republiky se ve svých aktivitách uchýlí k teroristickým akcím.

Projevy extremismu a anarchismu jsou velmi časté v západních zemích, což má za následek značné hmotné škody, ale i ztráty na životech a zdraví obyvatel. Tyto extremistické projevy jsou charakteristické plánovitostí, promyšleným a cílevědomým jednáním, s politickou, kriminální, drogovou, náboženskou, a dokonce i sociální motivací. Tento druh extremismu je označován jako terorismus, který můžeme rámcově definovat jako cílevědomé používání organizovaného násilí proti objektům, věcem nebo osobám, které nejsou zainteresované na cíli teroristů, za účelem dosažení politických, kriminálních nebo jiných cílů.

Obecně lze tedy terorismus chápat jako metodu pro dosažení určitého cíle a lze jej považovat za formu psychologické války, vedenou malou ilegální skupinou.

2.1.2 Motivy a formy teroristických útoků

Motivy teroristů mohou být značně rozdílné. Lze je vymežit následně:

- *strategický* – destabilizovat politický režim a vyvolat masovou vzpuru či zásah mezinárodního společenství.
- *reklamní* – upozornit přes média na svůj program.
- *takticko-operační* – zastrašit politickou moc a vynutit si jednání.
- *ideologie* - nejnebezpečnější motiv teroristického útoku. Jde o krajně politickou, rasovou nebo i náboženskou orientaci. Pachatelé jsou téměř výhradně profesionálové, proto bývají následky těchto útoků katastrofické.
- *zisk* – zpravidla využíváno vydírání, únosy apod. Při této motivaci lze dovozovat napojení na organizovanou trestnou činnost – zločinné spolčení.

Nejčastější formy teroristických útoků:

- *pumový útok* – za posledních 20 let bylo 70% teroristických útoků provedenou za pomoci výbušného nástražného systému. To je způsobenou snadnou dostupností výbušných systémů. Ty lze získat na černém trhu nebo si je mohou teroristé vyrobit. V dnešní době není problém získat návod k přípravě účinného výbušného systému na Internetu. Pokud mají teroristé základní znalosti chemie, mohou tyto návody bez velkého rizika upotřebit. Oblíbenost výbušných systémů mezi teroristy je pro jejich obtížnou identifikaci. Nejčastěji se bomby umísťují do vozidel, které je pak již snadné dopravit k zájmové budově.
- *žhářství* – mezi teroristy velmi populární forma útoku na zájmový objekt. Zápalné prostředky lze snadno schovat (např. krabička od cigaret, upravený mobilní telefon apod.) a i přes nepatrné rozměry mají velmi vysoký účinek. Velmi levné a jednoduché.
- *únosy dopravních prostředků* – hojně užívané v 60. – 70. letech, zvláště únosy letadel. Zde došlo ke zvýšení bezpečnosti letišť a následně poklesu únosů letadel. Ovšem nedávné události ukázaly, že provedená opatření ke zvýšení bezpečnosti v letecké dopravě nejsou dostatečné a útoky provedené dopravním letadlem proti pozemním cílům jsou tragické (11.9.2001). Ovšem nedochází k únosům jen letadel. Organizace Střední a Jižní Ameriky

často unášejí vozidla s nákladem potravin a ten zdarma distribuují chudým lidem. Tyto akce jsou pak doprovázeny teroristickou propagandou a reklamní činností na „humanitární pomoc“ poskytovanou teroristickými skupinami.

- *atentáty* - nejstarší forma teroristických útoků. Dnes je používají Baskická teroristická organizace ETA, italské Rudé brigády, Irská republikánská armáda (IRA).
- *přepadání osob* – používají zejména militantní teroristické organizace. Tyto akce jsou charakteristické velmi pečlivou přípravou. Předchází jim nacvičování připravované akce. Při realizaci jsou prováděny krycí manévry, které mají odpoutat pozornost od vlastního přepadení.
- *únosy osob a braní rukojmí* – slouží k získání výkupného nebo k násilnému splnění jiných požadavků (propuštění vězňů, k získání zbraní apod.), včetně splnění požadavků politických. Akce jsou velmi pečlivě připravovány.

2.1.3 Teror jako prostředek terorismu

Hrubé fyzické nebo psychické násilí uplatňované proti svým odpůrcům se nazývá teror. Oběťmi jsou zpravidla nezainteresovaní, nezúčastnění občané, kteří jsou terčem teroristů jen proto, že existují a jejich smrt nebo únos mohou být psychologicky nebo politicky využity.

2.1.4 Kriminalistické aspekty terorismu

Největší nebezpečí teroristických útoků spočívá ve vysoké organizovanosti. Nebezpečí je umocněno používáním hromadně účinných zbraní – výbušnin a trhavin. Útoky jsou zpravidla prováděny profesionály. Je typické, že se teroristické organizace ke svým útokům přihlásí nebo je i předem oznámí.

V případě politicky zaměřeného terorismu je zapotřebí učinit potřebná zpravodajská opatření, zaměřená zejména na včasné údaje o plánovaných cílech teroristického útoku. Důležité je rovněž získávání informací o organizačních strukturách extremistických hnutí, o jejich plánech, cílech, metodách práce, místech působení,

úkrytech, používaných prostředcích apod. Napojení extremistických hnutí na zahraniční skupiny velmi ztěžuje dokumentování přípravy teroristických útoků. Proto je nezbytná spolupráce s bezpečnostními složkami v zahraničí.

Pokud není teroristický útok zaměřen proti konkrétní osobě, je směřován na zájmové objekty extrémistů (velvyslanectví, vládní budovy, vojenské objekty) nebo na místa veřejně přístupná (obchodní domy, nádražní haly, čekárny apod.). Zájmové objekty teroristů jsou zpravidla důležité pro stát, jsou dobře chráněny, z toho plyne velké riziko při případném útoku. Proto mnohem častěji dochází k útokům, kde je riziko zadržení bezpečnostními složkami minimální (veřejně přístupná místa). Ve většině případeů se jedná o bombové útoky, kdy pachatel na místo dopraví výbušninu, kterou zde zanechá a nikým nepovšimnut odchází. Takováto zařízení bývají časovaná nebo jsou odpalována na dálku.

Při vyšetřování těchto útoků bývá výhodou stále častější užívání bezpečnostních kamer, kde je pak možné získat informace o vzhledu pachatele. Jak jsem již uvedl výše, teroristické organizace se ke svým útokům hlásí. Pokud tak učiní prostřednictvím linky 158, kde jsou hovory zaznamenávány, není složité získat informace o hlase, přízvuku nebo vadách v řeči volajícího. Složitější je získávání těchto informací, když extremistické organizace volají do veřejných sdělovacích prostředků. Zde již záleží na pozornosti a paměti toho, kdo hovor přijímal. Lze téměř s jistotou tvrdit, že v případech teroristických útoků je volajícím pachatel.

Některé útoky bývají oznámeny předem, zde je velmi důležité včas zabezpečit místo, kde má dojít k výbuchu. Policie neprodleně provede evakuaci osob a uzavření prostoru. Specializovaný tým následně provede prohlídku. Je potřebné si uvědomit, že nástražný výbušný systém může být uložen kdekoliv, proto při objevení podezřelé věci platí zásada se jí nedotýkat a přivolat pyrotechnika. Velké riziko je u předmětů nalezených na veřejném prostranství a to i v případě, že je již prostor vyklizen. Pachatel může být stále na místě a nálož odpálit dálkově při pokusu pyrotechnika ji zneškodnit. Další riziko spočívá i v tzv. fragmentační vlně. Výbuch je doprovázen třemi vlnami a to tepelnou, tlakovou a fragmentační. Tepelná a tlaková vlna nemívají u menších výbušných nástražných systému velký dosah. Proto teroristé na ně umísťují různé drobné kovové předměty (šrouby, matky, hřebíky apod.), které jsou pak výbuchem vymrštny a jsou schopné zasáhnout a zranit na velkou vzdálenost.

Dojde-li k výbuchu je třeba zajistit na místě stopy, které jsou důležité pro další vyšetřování. Zpravidla se jedná o různé předměty (např. taška ve které byla uložena

výbušnina) a jejich zbytky, části nástražného výbušného systému. Je důležité si uvědomit, že výbuch způsobil výraznou změnu místa činu. Předchozí vzhled lze zjistit podle stavební dokumentace. Důležité informace je potřeba získat od širokého okruhu občanů, přímých svědků, ale i osob, které se pohybovali na místě před výbuchem. Zajištění a ohledání odpálené výbušniny je prakticky nemožné. Proto je třeba zajistit vzorky z okolí. Z místa výbuchu, které má zpravidla tvar kružnice odebereme vzorky zeminy. Chemické zkoumání je zpravidla jediná metoda, která může určit použitou výbušninu.

2.1.5 Právní kvalifikace terorismu

Podle objektu napadení a způsobu provedení lze terorismus podřadit pod řadu skutkových podstat trestných činů, např. vydírání § 235 tr. zákona, násilí proti skupině obyvatel a jednotlivci §§ 196, 197a tr. zák., únos § 216 tr. zák., obecné ohrožení § 179 tr. zák., ohrožení bezpečnosti vzdušného dopravního prostředku a civilního plavidla §§ 180a, 180c tr. zák., vražda § 219 tr. zák., záškodnictví § 95 tr. zák., teror §§ 93, 93a tr. zák. a další.

Typickým a přitom nejzávažnějším trestným činem teroristů je trestný čin teroru, kterého se dopustí ten, kdo:

1. v úmyslu poškodit ústavní zřízení republiky jiného úmyslně usmrtí nebo se o to pokusí (§ 93 trestního zákona), nebo
2. se zmocní rukojmí a hrozí, že ho usmrtí, anebo že mu způsobí újmu na zdraví nebo jinou újmu, s cílem vynutit si splnění podmínek poškozujících ústavní zřízení republiky (§ 93a odst. 1 trestního zákona).

Obě formy trestného činu teroru mají shodné skutkové podstaty s trestným činem vraždy (§219 tr. zák.) a s trestným činem braní rukojmí (§234a tr. zák.). Rozdíl spočívá v objektu ochrany a v motivu. Hlavním objektem tr. činu teroru je ústavní zřízení republiky. Motivem jednání pachatele je poškodit ústavní zřízení republiky, vražda a zmocnění se rukojmí jsou nástrojem pro dosažení tohoto cíle.

Dokazování tr. činu teroru § 93 tr. zák. je prováděno ve stejném rozsahu jako tr. činu vraždy § 219 tr. zák. Jsou používány stejné postupy a důkazní prostředky, ale u tr. činu teroru je zapotřebí prokázat úmysl poškodit ústavní zřízení. Poškozením ústavního zřízení se nerozumí jeho rozvrat, postačí, že pachatel svým jednáním sleduje způsobení poruch ve fungování ústavního zřízení.

Trestný čin teroru podle § 93a (zmocnění se rukojmí) trestního zákona je speciálním ustanovením ve vztahu k trestnému činu braní rukojmí podle § 234a trestního zákona. Oba trestné činy mají obdobnou objektivní stránku, rozdíl je však v objektu ochrany, kdy u trestného činu braní rukojmí je chráněna pouze osobní svoboda ve smyslu svobody pohybu a dále svobodné rozhodování člověka. U trestného činu teroru podle § 93a trestního zákona k tomuto objektu ochrany přistupuje i ochrana ústavního zřízení republiky.

Rukojmí je osoba, které se zmocní jiná osoba, nebo kterou jiná osoba zadrží a hrozí jejím usmrcením, zraněním nebo dalším zadržováním s cílem donutit třetí stranu, ať již stát, mezinárodní mezivládní organizaci, fyzickou nebo právnickou osobu nebo skupinu, aby učinily jakýkoliv čin, nebo se jakéhokoliv činu zdržely, jako výslovnou nebo nepřímou podmínku propuštění osoby označené jako rukojmí.³

2.2 Náboženský extremismus (náboženské sekty)

2.2.1 Charakteristika náboženských sekt

Slovo sekta je velmi často používáno, ale jeho význam není zcela přesně dán. Slovník cizích slov uvádí, že sekta je 1. samostatné náboženské společenství odtržené od oficiálních církví (pro odlišné učení, obřad aj.); 2. oddělená, odštěpená skupina (politicky, ideologicky) izolující se od nějakého hnutí nebo od ostatní společnosti vůbec. V latině znamená slovo sekta směr, strana či škola a je odvozováno od sequor (následuji) nebo seco (řežu, krájím, sekám, dělím). V současné době je slovo sekta vnímáno negativně, většina občanů užívá slovo sekta, když se chce vyjádřit o nějaké skupině, že je nebezpečná, fanatická a uzavřená.

Důvodem negativního vnímání sekt je jejich extrémní názor na život, společnost, vztahy mezi lidmi, na chápání dobra a zla apod. Nejvýznamnější důvod, proč jsou sekty nebezpečné je psychická manipulace s jedincem.

³ Mezinárodní úmluva proti braní rukojmí ze dne 17.12.1979 vyhlášená vyhláškou č. 36/1988 Sb.

Důvody, pro které lidé vstupují do sekt jsou především sociopsychologické. Každý člověk má své vnitřní potřeby, ne však u každého jsou naplněny. A právě sekty zdánlivě nabízejí to, co nám chybí v běžném životě - pocit bezpečí a lásky, dostatek zájmů o naši osobu či o naše přání, potřebu být pro někoho důležitý a někam patřit. Do sekt nevstupují jen blázni, jak je možné často slyšet. Sekty totiž nepotřebují hloupé lidi, ale jedince zdravé, veselé, energické a relativně vzdělané, kteří mohou dát své peníze, čas i svůj talent do služeb sekty. K získávání nových členů používají psychologických a psychoterapeutických metod ovlivňování.

Může se zdát nepochopitelné, že se někdo dobrovolně rozhodne vzdát se svého dosavadního života, přátel, rodiny, svobody a jen slepě naslouchat víře a vůdci. Nový člen však v podstatě nezná skutečnou ideologii, vnitřní strukturu sekty či povinnosti jednotlivých členů. Rozhoduje se v situaci, kdy nemá k dispozici všechny podstatné informace o sektě.

Nejvíce ohroženou skupinou jsou mladí lidé ve věku 18 - 25 let středoškolského nebo vysokoškolského vzdělání. Tedy lidé stále ještě hledající svou identitu a smysl života, a kteří jsou plní ideálů a představ. Mohou se nacházet v nejisté a neobvyklé situaci, která otřásá jejich sebedůvěrou jako rozchod s partnerem, přestěhování, změna školy, první opuštění domova, smrt blízkých osob nebo rozvod rodičů. Nedá se však říci, že by ostatní věkové skupiny byli vůči působení sekt imunní. Ve středním věku může přijít ztráta zaměstnání, odchod dětí z domova, staří lidé se musí vyrovnat s nemocemi, smrtí svých blízkých i s blízkostí své vlastní smrti.

Všichni však máme společné základní potřeby a touhy, kterých dovedou sekty obratně využívat:

1. potřeba někam patřit, řešit problémy s druhými, mít pocit účasti na nějakém velice důležitém dění
2. touha mít rodinu, pevné zázemí, zdroj lásky, potřeba bezpečí
3. touha věnovat se něčemu, co je moderní a lákavé
4. touha obětovat se nějakému ideálu
5. potřeba elitářství
6. potřeba přenést rozhodování na někoho jiného
7. touha vést lepší život bez alkoholu, drog, hrozby AIDS, žít ekologicky, návrat k přírodě
8. touha vědět víc a poznávat, potřeba mít odpovědi na základní otázky života

Při vymezování obecných znaků sekt je třeba si uvědomit, že se tyto znaky nemusí v plném rozsahu vyskytovat u všech takto označovaných skupin. Mnohé z nich lze také najít v různých ostatních lidských skupinách, od církví, přes spolky, party až například v rodině. Základní prvky, které jsou víceméně společné všem sektám, jsou tyto:

1. **Doktrína je realita** – „*toto je třeba přijmout, není důležité tomu rozumět*“
2. **Skutečnost je „černobílá“** – dobro proti zlu
3. **Elitaristická mentalita** – víra ve zvláštní poslání, zvláštní místo v dějinách
4. **Individuální vůle podřízena vůli skupinové** – nejzákladnějším příkazem je poslouchat vedoucí, individualita je špatná, konformita dobrá
5. **Naprostá poslušnost** – napodobení vůdce, nový člen je přinucen vzdát se svých dosavadních zvyklostí a stát se oddaným
6. **Pocit štěstí jako odměny za dobrý výkon** – vytváří se pocit sounáležitosti, chování je ovládáno odměnami a tresty
7. **Manipulace strachem a pocitem viny** – každá skupina má svého „dávla“
8. **Změny v časové orientaci** – mění vztah člověka k jeho minulosti („přepisuje se“), přítomnosti (např. „zaúkolování“) i budoucnosti (např. vize apokalyptiky)

2.2.2 Psychická manipulace jako základ činnosti sekt

Noví členové a příznivci sekt jsou získáváni při tzv. náborových akcích za pomoci různých slibů, které v pozdější době nejsou většinou splněny. Při nábořech je působeno pomocí psychických metod, kterými se ovlivňuje psychika osobnosti např. v oblasti volní a vnímání. Tito jedinci se postupně dostávají do psychické závislosti na vedoucích skupiny, kterými pak mohou být postupně využíváni (levná pracovní síla) nebo zneužíváni pro své vědomosti a dovednosti.

Psychickou manipulaci je možné charakterizovat jako soubor postupů, kterými je ovlivňováno psychické myšlení, cítění a chování jedince. Může mít pozitivní (např. v psychoterapii, kde se neusiluje o ztrátu nezávislosti, svobody a individuality) i negativní (potírání samostatnosti a individuality u sekt) dopad na člověka. Sekty se snaží o vypěstování závislosti na sektě. Psychická manipulace je obvykle prováděna tak, že provozovatelé jsou obětí pokládáni za lidi, od kterých nehrozí žádné nebezpečí.

Poskytuje provozovateli psychického násilí informace o sobě soukromého charakteru, které jsou později využity proti němu samému. Realizátor se snaží najít slabé místo oběti a od něj pak začíná destabilizovat osobnost. Psychická manipulace je doplňována hypnózou nebo skupinovou dynamikou. Noví členové sekty nemají tušení, o co vlastně jde a že jsou záměrně psychicky manipulováni. Psychická manipulace v sobě zahrnuje řízené chování, řízené emoce, řízené myšlení a řízené informace. Dochází tak k rozštěpení osobnosti na dvě identity, jedna je nová kultovní, která byla „naordinována“ a ta původní je silně potlačena. Účelem tohoto psychického ovládnutí je podmanění si člověka tak, aby se stal poslušným vykonavatelem kultovního názoru vůdce.

Osoba, která je pod vlivem psychického násilí to vůbec nevnímá a má pocit, že se jedná o součást její „očisty duše“, pro kterou je ochotna strpět i zásah do svých práv a svobod. Mohlo by se zdát, že pokud osoba vstupuje do sekty dobrovolně, je tudíž vše v pořádku a není se čeho obávat. Jenže nebezpečí sekt spočívá v psychickém násilí na určité oběti a tím nebezpečí páchaní trestné činnosti. Je třeba si uvědomit, že pod pláštěm náboženských hodnot se v sektách seberealizují jedinci, u kterých dominují vlastnosti jako jsou megalomanství, egocentrismus, sobectví, nesnášenlivost (i rasová), touha po absolutní moci, pedofilní sklony nebo jiné patologické sexuální sklony.

Psychické násilí je uplatňováno zejména v těchto sférách působení sekt:

- cíleně a programově ochromují schopnost jedince samostatně jednat a ničí jeho individualitu, stává se tak závislým na sektě,
- narušení vztahu jedince s vnějším světem - degradace osobnosti,
- totalitní zřízení sekty vede k nepředvídatelnosti jednání sekty, členové jsou schopni pro své vůdce udělat cokoli,
- zneužívání psychického a fyzického potenciálu zejména mladých lidí,
- deformování vývoje dětí, výchova dítěte probíhá podle zásad sekty,
- u některých sekt dochází k vyzbrojování členů, z toho vyplývá nebezpečí násilné trestné činnosti
- omezování jedince ve svém projevu, zákaz členům sekty hovořit na veřejnosti,

2.2.3 Směry náboženského sektářství

Svědkové Jehovovi – u nás nejznámější a nejpočetnější náboženská skupina. Své počátky má v minulém století. Založil ji Charles Taze Russel, Američan narozený v Pensylvánii. Jeho šestidílná kniha Studie v Písmu se stala základním učením hnutí. Podle rozměrů Cheopsovy pyramidy určil datum konce světa – Armagadonskou bitvu, na rok 1914. Když se tak nestalo, svůj omyl přičetl špatnému výpočtu a nové datum stanovil na rok 1915, později na 1918.

Svědkové Jehovovi hlásají, že jedině oni znají boží pravdu a všechny ostatní církve a vlády jsou ovládány ďáblem. Odmítají transfuzi krve a často přitom citují z Knihy Mojžíšovy pasáže o krvi. Ty však nemají s transfuzí nic společného. Původně měli podobné zákazy ohledně očkování a transplantace, oba však už byli odvolány. Rovněž odmítají vykonávat vojenskou službu, volit nebo vyjadřovat příslušnost k určité zemi.

Svědkové Jehovovi jsou považováni za nejhrolivější misionáře ze všech náboženských skupin. Každý člen vykonává tzv. Svědeckou službu, kdy obchází domácnosti a nabízí soukromé „biblické studium“. Členem se zájemce stává křtem na některém z výročních sjezdů (v přenosném bazénu ponořením). Před křtem musí zájemce úspěšně zvládnout vědomostní test složený ze 127 otázek pokrývajících celou věrouku Svědků. Tato organizace také vydává své časopisy Stržná věž a Probud'te se!.

Mormoni – oficiální název tohoto hnutí zní Církev Ježíše Krista svatých posledních dnů. Počátky hnutí jsou dosti pochybné a sahají do 19. století. Ve státě Vermont (USA) se údajně čtrnáctiletému chlapci Josephu Smithovi zjevil Bůh a Ježíš Kristus, kteří mu vyjádřili svou nespokojenost se stávající křesťanskou církví. Za tři roky poté mu anděl Moroni přikázal, jít k hoře Cumorah nedaleko Palmyry (stát New York). Zde našel knihu o historii Američanů i s celým evangeliem napsaným na zlatých destičkách egyptskými hieroglyfy. Tu přeložil a v roce 1830 vydal pod názvem Kniha Mormon. Se svými několika stoupenci založil církev. Stál se však terčem výsměchu a musel často čelit útokům ze strany jeho odpůrců. Když byl při jednom z útoků zabit (1844), jeho stoupenci se odebrali s Birghamem Youngem, jeho nástupcem, do státu Utah, kde vytvořili město Salt Lake City.

Stoupenci této církve také věří, že celé lidstvo vstane z mrtvých a jen oni budou mít své místo v nejvyšších nebesích a stanou se Bohy. Ve svém životě se Mormoni řídí velmi přísnými morálními zásadami. Desetinu svých příjmů odevzdávají církvi; jednou

za měsíc se postí; nekouří, nepijí alkohol, kávu ani čaj. Každý týden se rodiny scházejí při rodinné večeři, kde se zpívá, modlí se, hrají různé hry a debatuje o rodinných vztazích. Podporují kulturní a zábavné programy pro mládež, prostřednictvím kterých se snaží přivést mladé lidi k víře.

Hnutí Hare Krišna – oficiální název tohoto hnutí je Mezinárodní společnost pro uvědomování si Krišny. Jeho kolébkou je Indie a zakladatelem Abhary Čeran, původně manažér chemické továrny, který po zasvěcení višnuitským mnichem, odjel v polovině 70. let na misijní cestu do Ameriky. Pro své učení zde získal podporu zejména z řad hippies a mladých intelektuálů zklamaných materialismem moderní společnosti. Tito jeho mladí následovníci jej poctili jménem Jeho Božská milost A.C. Bhaktivédanta Swármí Prabhúpada. Po jeho smrti roku 1977 přešlo vedení hnutí do rukou čtyřiaadvacetičlenné Správní komise.

Základní filozofií tohoto hnutí vycházejícího z hinduismu je víra v převtělování duší. Věří, že způsob života, jaký člověk vede v tomto životě, ovlivní podobu, kterou dostane v životě dalším. Spása spočívá v očištění a úplné oddanosti Krišnovi – Nejvyšší božské osobnosti stojící nade všemi, Alláhem i Hospodinem.

K očištění a osvobození mysli odříkávají stoupenci Krišny 1728 krát denně tzv. Mahamantru („Velká Mantra“), která se skládá ze 16 slov dávného indického jazyka – sanskrtu, a kterou oslavují a vyzývají Krišnovu tvořivou energii:

*Hare Krišna, Hare Krišna,
Krišna Krišna, Hare Hare,
Hare Ráma, Hare Ráma,
Ráma Ráma, Hare Hare.*

Život v hnutí má pevný řád a pravidla. Stoupenci žijí indickým způsobem života v oddělených komunitách. Věřící se několikrát denně sprchují, zvláště pokaždé, než vstoupí do chrámu. Mimomanželské sexuální vztahy jsou přísně zakázané a manželé mohou mít milostný styk pouze jedenkrát do měsíce a jen za účelem plození, ne pro potěšení. Zakázaný je také alkohol, tabák, čaj, káva, maso a ryby. Léky se mohou užívat jen v nejnutnějších případech. Denní režim je pevně stanoven:

03:00 Vstávání a sprchování

03:00 – 04:00 Samostatné odříkávání manter

04:00 – 04:30 Bohoslužby

04:30 – 06:00 Individuální modlitby

06:00 – 07:00 Studijní hodina, četba Bhagavadgíty (posvátného textu Krišnovců)

07:30 Snídaně
08:00 – 10:00 Očista, běžné práce v chrámu
10:00 – 18:00 Vybírání peněz na ulici s krátkou přestávkou na oběd v chrámu
18:00 Jídlo
18:30 – 19:00 Studium
19:00 Bohoslužba
20:30 – 22:00 Plnění povinností v chrámu a studium
22:00 – 03:00 Spánek

Dále existují Církev sjednocení (Moonisté), Rodina, Transcendentální meditace (TMA), Satanismus, Scientologie, Sri Chinmoy, Osho, a další.

V české republice se také vyskytují specifické české komunity. Jejich význam je spíše jen lokální, neboť jsou malé a veřejně se prezentují jen zřídka.

Imanuelité – nejznámější skupinou domácího původu je Poselství Grálu Parsifala Imanuela (občanským jménem Jan „Dietrich“ Dvorský). Je třeba ji však odlišit od nadace hnutí Grálu, jehož zakladatelem je Oscar Ernst Bernhardt z Rakouska, přezdívaný Abd-Ru-Shin. Působení Imanuelitů bylo prozatím navenek přerušeno. Je však typickou ukázkou sekty. Dvorský, po přečtení Bernhardtovy knihy *Ve světle pravdy*, došel k názoru, že právě on je novým Mesiášem. Napsal tedy knihu *Syn člověka*, která zahrnuje jeho poznámky glosy a komentáře na nejrůznější oblasti života. Jejím základním rysem je opozičnost vůči všemu a všem. Na poselství jeho knihy reagovali lidé vstupem do jeho komunity, která měla své sídlo v Hvozdcích u Hořovic. Poté, co slíbil vybudování „Tisícileté říše“ v severní Itálii pro své stoupence, zmizel spolu s manželkou a dětmi, neznámo kam. Policie po něm pátrá od roku 1994, zatím neúspěšně.

Most ke svobodě – zajímavá skupina působící v okolí Brna (Kuroslepi), vede ji žena Ladislava Kujalová. Členy jsou převážně vysokoškolsky vzdělaní lidé. Vzdali se své práce, prodali byty a další majetek a všechny své peníze předali své duchovní vůdkyni. Žijí v osamocené hájence, kde si založili klášter. Meditují, praktikují spirituální masáže a očišťují svá těla i duše. Jejich posláním je obnovení Božího řádu na zemi.

Janova třída a jejich druhové – specifická sekta, která se rekrutovala z bývalých členů Svědků Jehovových. Věří, že Ježíš Kristus přišel znovu na tuto zem a vybral si

nových 12 učedníků, kterými jsou oni. Mají svérázný styl misijní práce – obrazení se na občany s tzv. Smlouvou pokoje, kterou nabízejí k podpisu, aby byl dotyčný spasen.

2.2.4 Právní aspekty náboženského extremismu

Nebezpečí, která plynou z působení sekt jsou hlavním důvodem, proč se o ně zajímat. Tato nebezpečí mohou být podceňována, proto je důležité, každou náboženskou skupinu hodnotit individuálně. Sekty mohou být nebezpečné v mnoha směrech:

1. Individuální ohrožení:

- ohrožení života (odmítání transfuze, podněcování k sebevraždě...)
- ohrožení tělesného i duševního zdraví (život v izolaci, ztráta schopnosti samostatného jednání a rozhodování, psychická manipulace)
- ohrožení lidské svobody a důstojnosti
- využívání potenciálu člověka pro účely sekty
- odevzdání financí a majetku sektě

2. Sociální ohrožení:

- tříštění společnosti do uzavřených skupin, které nejsou schopny vzájemné spolupráce
- některé sekty se dopouštějí daňových podvodů a úniků, vydírání

3. Duchovní ohrožení:

- podávání špatného obrazu o Bohu a náboženství
- provádění často nebezpečných náboženských praktik

Důvodů ohrožení je samozřejmě více a je nutné, proti tomuto sociálně patologickému jevu zakročit. Největší nebezpečí, které je u všech sekt zřejmé, je nebezpečí pro děti, které v prostředí sekt vyrůstají. Působení sekty na mladého člověka má nedozírné společenské, psychické, ale i zdravotní důsledky. Průvodním jevem je nechuť rodičů posílat děti do školy. Svědků Jehovových se týká i ohrožení života a zdraví (odmítání transfuze krve). Nejvážnější nebezpečí hrozí zejména u satanistů, kde tato jednání přecházejí do kriminálních deliktů spojených s rituály sekty.

Samostatná kategorie je nebezpečí v hospodářském sektoru - průnik členů sekt do podniků s cílem chopit se vedení podniku, nebo alespoň získat rozhodný vliv. To je

typické zejména pro scientology. Politické intriky, daňové úniky, podvody a další protispolečenské aktivity jsou typické pro řadu sekt.

Z trestných činů, které lze aplikovat na kriminální jednání členů sekt, lze uvést zejména ohrožování mravní výchovy mládeže dle § 217 trestního zákona (téměř u všech sekt), trestný čin vraždy dle § 219 tr. zák. (zejména u satanistů), výtržnictví podle § 202 tr. zák. (u satanistů), neoprávněné podnikání podle § 118 tr. zák. (zejména u scientologů). Z dalších trestných činů lze uvést např. poškození cizí věci dle § 257 tr. zák., krádeže podle § 247 tr. zák., pohlavní zneužívání podle § 242 tr. zák. a další.

Objasňování trestné činnosti v souvislosti s psychickou manipulací a psychickým násilím je velmi složité. Zpravidla nelze očekávat spolupráci s poškozeným, který v jednání sekty nespatřuje nic závadného, naopak sám je schopen takové trestné jednání vůči jinému členu sekty páchat. Podněty k trestnímu stíhání dávají zpravidla lidé, kteří se sektou nesympatizují a nejsou jejími členy (rodinní příslušníci, sousedi, občané žijící v sousedství sídla sekty apod.). Oznamovatelé bývají zpravidla vystaveni silnému psychickému nátlaku, aby oznámení vzali zpět, jsou zastrašováni, je jim vyhrožováno apod. Proto i jejich následné výslechy po oznámení jsou příznivější pro sekty, než tomu bylo při prvním jednání na policii. Z tohoto důvodu je doporučen podrobnější výslech oznamovatele, i když se bude jednat pouze o procesní úkon před zahájením trestního stíhání podle § 158 trestního řádu.

Výslech oznamovatele je doporučené mimo jiné zaměřit na:

- objasnění vztahu oznamovatele k osobě, která je podle názoru oznamovatele poškozená jednáním sekty,
- na základě kterých skutečností, informací oznamovatel dospěl k závěru, že je páchána trestná činnost,
- v čem spočívá podezření ze spáchání trestné činnosti,
- jaký je vztah oznamovatele k sektě,
- zda informace o protizákonné činnosti sekty získal vlastním pozorováním, nebo zda jsou zprostředkované,
- při zneužívání dětí; jaké je chování rodičů vůči dětem a jejich vztah k sektě,
- informace o ideologii a chování sekty,
- jaký má sekta vliv na dítě,

- od které doby pozoroval změny v chování poškozeného a čím byly tyto změny typické,
- jaký dopad na rodinu poškozeného má jeho ovlivnění sektou, jaký má dopad na jeho postavení ve společnosti,
- zda je obeznámen s činností sekty a jejími aktivitami,
- jaký řád panuje v sektě a jakými prostředky je vynucován,
- kdo je vůdcem sekty a jaká je hierarchie sekty,
- jaký je vztah sekty k okolí,
- z jakých prostředků je zabezpečen život sekty apod.,
- působení psychické manipulace na dítě, zda byl u dítěte zjištěn syndrom týraného dítěte a jeho důsledky, popis předpokládané psychické manipulace a její obecné dopady na jedince, a další.⁴

Obdobné zaměření otázek se doporučuje i u výsledků dalších svědků.

Dalšími rozhodujícími důkazními prostředky budou:

- za podmínek uvedených v § 82 a násl. trestního řádu domovní a osobní prohlídka a prohlídka jiných prostor a pozemků, které zaměříme zejména na zajištění důkazů o činnosti sekty, doklady o hospodaření sekty, důkazy o zneužívání dětí, podle situace důkazy o nelegálním držení zbraní apod.
- ohledání místa činu, které zaměříme na zadokumentování prostředí činnosti sekty, poměrů panujících v sektě, úrovně dodržování sociálních a hygienických podmínek, důstojného života občana apod.⁵

Dále je zapotřebí si nechat vypracovat znalecké posudky z oboru psychologie a psychiatrie, zaměřené na zdokumentování psychického působení sekty na chování a jednání jedince. Posudek by měl být zaměřen na zjištění stupně závislosti jedince na sektě, osobnostní změny, míru destabilizace, podmínky a časový horizont plnohodnotného začlenění jedince do společnosti po vymanění se z vlivu sekty apod.

Další znalecké posudky nebo odborná vyjádření, která mohou významně přispět k objasnění věci, mohou být z oboru sociologie, etnologie a folkloristiky (zejména v otázkách rasových, etnických, národnostních apod.), pokud jde o otázky týkající se

⁴ CHMELÍK, J. Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty. 1. vyd. Praha: Linde a.s., 2001. s. 53

⁵ CHMELÍK, J. Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty. 1. vyd. Praha: Linde a.s., 2001. s. 53 - 54

náboženských sekt, pak je doporučeno vyžádat si odborná stanoviska nebo vyjádření z Ministerstva kultury a Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů.

2.3. Rasově motivovaný extremismus

2.3.1 Kriminalistická charakteristika rasově motivované trestné činnosti

Od počátku devadesátých let dvacátého století dochází k nárůstu vystoupení skupin obyvatel nebo jednotlivců, která výrazně vybočují z řad normality chování společnosti. Tyto projevy lze označit jako extrémní a mohou mít řadu podob např. terorismus, činnost náboženských sekt anebo rasově motivovaná trestná činnost, jejíž společensky nejzávažnější příčinou je rasismus.

Přestože v celkovém objemu spáchané trestné činnosti na území České republiky představuje trestná činnost s rasovým podtextem statisticky nevýznamné číslo, nelze toto podceňovat.

Rasově motivovanou trestnou činností, jako jednu z forem extremismu, můžeme definovat jako společensky nebezpečné trestní jednání, kterým pachatel verbálně, graficky nebo brachiálně útočí na rasově, národnostní, vyznáním nebo politickým přesvědčením odlišné občany nebo potlačuje jejich zaručená práva a svobody pro jejich rasovou, etnickou národnostní nebo náboženskou odlišnost.

Základní znaky rasově motivované trestné činnosti:

- 1. Společensky nebezpečné jednání.** Společenská nebezpečnost rasově motivovaných útoků, způsob jednání pachatelů i následky dosahují takové intenzity a jsou natolik závažné, že je zcela namístě je kvalifikovat jako trestné činy spáchané z rasových pohnutek.
- 2. Útok na práva a svobody rasově, etnicky, národnostně nebo nábožensky odlišných občanů,** která jsou zaručena každému občanu Listinou základních práv a svobod, zejména pak v čl. 1 až 4.
- 3. Motiv jednání, kterým je rasová, národnostní, náboženská zášť.**
Rasová pohnutka je i kvalifikační okolností, která podstatně zvyšuje

nebezpečnost vybraných trestných činů, u kterých je rasový motiv vyjádřen v kvalifikované skutkové podstatě jako okolnost, která podstatně zvyšuje hranici trestní sankce.

4. Protiprávní jednání. Za rasově motivovanou trestnou činnost jsou zpravidla označena jednání uvedená v základní skutkové podstatě trestných činů:

- hanobení národa, rasy a přesvědčení podle § 198 tr. zák.,
- podněcování k národnostní a rasové nenávisti podle § 198a tr. zák.,
- genocidium podle § 259 trestního zákona,
- podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod občanů podle § 260, § 261 a 261a tr. zák.,
- omezování svobody vyznání podle § 236 tr. zák.,

nebo vyjadřující společenskou nebezpečnost trestných činů spáchaných z rasových pohnutek v kvalifikované skutkové podstatě, zohledňující rasovou pohnutku jako kvalifikovanou okolnost, která má vliv na zvýšení trestní sazby za spáchaný tr. čin. Jedná se o tr. činy:

- násilí proti skupině obyvatelů a jednotlivci podle § 196 tr. zák.,
- vražda podle § 219 tr. zák.,
- ublížení na zdraví podle § 221, § 222 tr. zák.,
- vydírání podle § 235 tr. zák.,
- poškozování cizí věci podle § 257 tr. zák..

Méně závažná jednání, jejichž nebezpečnost pro společnost je nepatrná, lze posuzovat jako přestupek proti občanskému soužití podle § 49 přestupkového zákona č. 200/1990 Sb.

Tyto útoky mohou být páčány třemi způsoby: verbálně (slovní útoky), brachiálně (fyzické útoky) a graficky. V prvním případě se jedná o slovní urážky pro rozdílnost barvy pleti, rasovou odlišnost, příslušnost k jinému národu apod.. Mnohdy jsou tyto doprovázeny pronášením fašistických pozdravů (Sieg Heil) a zdviženou pravicí do úrovně očí.

V druhém případě již dochází k fyzickému útoku na oběť (oběti), která je napadena zpravidla skupinkou sympatizantů nebo členů extremistické skupiny. Často

jsou použity i různé zbraně, které činí útok důraznější a způsobují těžká zranění (např. řetězy, baseballové pálky, boxery apod.). Takovýto útok zanechává nejen fyzické poškození, ale i trvalé psychické následky na jedinci. Do fyzického násilí patří i psychické násilí, které je projevováno zejména při pochodech městem, kdy dochází k projevům rasové nesnášenlivosti (vykřikování fašistických hesel, vyhrožování zabitím nebo těžkou újmou na zdraví). Při těchto pochodech je veřejně demonstrována síla.

Třetí forma páčání rasově motivovaných útoků je charakteristická vydáváním různých časopisů (tzv. zinů nebo fanzinů), vylepováním plakátů, tvorbou různých symbolik, grafických nebo jiných zástupných znaků, typických pro to které extremistické hnutí. Obvyklým motivem grafických projevů jsou symboly fašismu a nacismu (svastika, různé fašistické reálie apod.) nebo jiné symboly, které vyjadřují nebo v historii společnosti vyjadřovaly odpor a nenávisť k rasově, nábožensky, národnostně nebo jinak odlišným občanům.

2.3.2 Charakteristika pachatelů a objektu napadení

Rasově motivovanou trestnou činnost páchají převážně sociálně narušené osoby, ve většině případů jde o osoby mladistvé. Podle sociálního složení jde převážně o pachatele s nízkým vzděláním, s nízkými příjmy, bez sociálního zázemí. Rasově motivované útoky jsou pro ně seberealizací, útekem z reality jejich společenské, osobní, pracovní i ekonomické neúspěšnosti. Považují se za „budovatele nového společenského řádu“, který vyřeší všechny jejich problémy tím, že odstraní Romy, Židy nebo jiné, podle nich hlavní, příčiny jejich neúspěšnosti.

Pachatelé rasově motivovaných činů páchají trestnou činnost zpravidla v partě nebo davu, který umocňuje agresivitu i kuráž a navozuje pocit bezpečí a anonymity. Jedná se o skupinovou trestnou činnost (trestná činnost páčána více než dvěmi osobami). Z pohledu typologie skupinové kriminality (příležitostná skupina, parta, organizovaná skupina, zločinecká organizace) jde převážně o partu nebo příležitostnou skupinu. U pachatelů jsou zjišťovány výrazné poruchy v oblasti emocí, jako je labilita, citová otupělost, citové strádání, typická je impulsivnost a časté jednání v afektu. Často jim chybějí jakékoliv morální zábrany.

Motivem jednání pachatelů je rasová, náboženská, národnostní nenávisť a zášť, rozdílné politické přesvědčení, rozdílné vyznání nebo to, že poškozená osoba je bez náboženského vyznání, nebo také antisemitismus. V drtivé většině případů jsou rasově motivované činy páčány příslušníky nebo přívrženci hnutí Skinheads, z nichž za nejradikálnější jsou označováni příslušníci hnutí Blood & Honour Division Bohemia. Osobnost pachatelů rasově motivovaných trestných činů můžeme charakterizovat takto:

- jde převážně o sociálně narušené mladistvé pachatele,
- mají velmi nízkou úroveň vzdělání a problémy se zařazením do společnosti,
- dominující úlohu sehrává faktor party a davu,
- jde převážně o příznivce hnutí Skinheads.

Objekt napadení je vymezen rasovým motivem. Jedná se o poškozené, na které pachatel útočí pro jejich rasovou, národnostní, náboženskou odlišnost nebo rozdílné politické přesvědčení, nebo proto, že jsou bez vyznání. Oproti jiným druhům trestných činů u tohoto druhu kriminality nehraje u poškozených významnou roli věk nebo pohlaví. Na území České republiky jsou nejčastějším objektem napadení Romové. Mezi další skupiny, které jsou často napadány patří Vietnamci, ale i další cizinci s rozdílnou barvou pleti, zejména pak žadatelé o azyl, kteří zde mají povolený pobyt a jsou trnem v oku Skinheadů. Při antisemitských útocích jsou napadáni občané židovské národnosti. Ojediněle jsou oběťmi rasově motivovaných útoků osoby s rozdílným náboženstvím a zatím u nás nebyl zaznamenán případ, kdy by se jednalo o osobu bez náboženského vyznání.

Pokud jde o materiální objekty napadení, často jsou napadána a devastována obydlí Romů, ubytovny pro cizince nebo motorová vozidla barvou pleti odlišných cizinců.

2.3.3 Podněty k vyšetřování

Ve většině případů se policejní orgány dozví o podezření ze spáchání rasově motivovaného trestného činu oznámením od oběti. U mediální formy páčání jsou ovšem podněty k vyšetřování výsledkem operativně pátrací činnosti pracovníků služby kriminální policie. V případech, kdy se jedná o fyzický nebo verbální útok, jsou oběti

silně rozrušené a mnohdy útok zveličují, ale k osobě pachatele nejsou schopni konkrétního popisu. To velmi ztěžuje odhalování pachatelů i objasňování rasově motivovaného útoku.

Proto je nezbytné mimo obvyklé informace od občana zjistit:

- charakter rasově motivovaného útoku a jeho následek,
- co nejpřesnější charakteristiku verbálních projevů pachatele,
- komu byly verbální útoky určeny,
- reakce a chování napadených osob,
- popis a chování jednotlivých pachatelů.

2.3.4 Dokazování rasově motivované trestné činnosti

Pro dokazování rasově motivované trestné činnosti je typická vysoká náročnost jeho provádění a volby správných taktických postupů. Oběť útoku, která si prožila těžké psychické trauma, není vždy schopna zcela přesně popsat, co se stalo. To bohužel napomáhá pachatelům, kteří odmítají jakkoliv spolupracovat a svojí vinu popírají.

Výslechem obviněného je potřeba objasnit způsob spáchání trestného činu a jeho motiv. Výslech musí být dostatečně podrobný, aby objasnil, kdo útok organizoval, zjistil podíl jednotlivých pachatelů (na útoku i následku, který byl útokem způsoben). Proto je třeba klást velký důraz na taktiku výslechu, zejména na způsob a pořadí kladených otázek, pořadí výslechu obviněných apod. Obviněný má právo odmítnout vypovídat.

Výslech svědků a poškozených lze rozdělit do dvou skupin základních otázek. První skupina otázek je zaměřena na zjištění obecných informací k deliktu a je uplatňována při vyšetřování všech druhů trestné činnosti. Tyto otázky jsou obecného charakteru, např.:

- zda se svědek události zúčastnil přímo, nebo zda ji pozoroval po určité době z povzdálí,
- zda o události ví jenom z doslechu a kdo mu o události vyprávěl,
- kdy a kde k události došlo, její popis,
- co sám na místě nebo v okolí dělal, zda byl sám, co viděl, slyšel nebo jinak vnímal,

- jaká byla situace na místě činu po jeho příchodu,
- jaký má vztah k pachateli, poškozenému apod.

Druhá skupina otázek již směřuje ke konkrétním formám páchaní rasového útoku, jde o otázky, jejichž cílem je objasnit zvláštní okolnosti případu. U násilných skutků jsou tyto otázky zaměřeny na zjištění např.:

- počtu útočníků a jejich identifikaci,
- způsobu vedení útoku a zda bylo použito zbraně (cokoliv, čím je možné učinit útok proti tělu důraznější)
- jazykového projevu útočníků (nadávky, hanlivé výroky a další verbální útoky na napadené osoby, nebo při napadání věcí),
- přezdívky útočníků apod.

U verbálních projevů, typických zejména pro různé srazy příznivců hnutí Skinheads, výslechy svědků zaměříme na zjištění např.:

- místa konání akce a kdo ji pořádal,
- atmosféry akce, její organizace a průběh,
- vystupujících osob a obsahu jejich vystoupení,
- zajištění věcných důkazů z akce, které má svědek k dispozici, a další.⁶

Domovní prohlídky jako úkon trestního řízení jsou prováděny zejména u grafické (mediální) formy páchaní rasově motivované trestné činnosti. Cílem domovní prohlídky je zejména zajistit tiskoviny, nášivky a další zástupné znaky charakteristické pro tu kterou extremistickou skupinu. Při domovních prohlídkách jsou zajišťovány obvykle tyto věci důležité pro trestní řízení:

- materiály charakterizující příslušnost k určité extremistické skupině (např. typický oděv, obuv, doplňky oděvu apod.),
- typické zbraně (nůžky, vrhací nože, hvězdice, řetězy apod.),
- zbraně a střelivo, výbušniny a věci potřebné k výrobě zápalných lahví,
- tiskoviny propagující rasistickou ideologii (letáky, domácí i zahraniční rasistické publikace),
- počítačové databáze k výrobě tiskovin a dalších zástupných znaků,
- CD nosiče, audiozáznamy a videozáznamy vystoupení,

⁶ CHMELÍK, J. Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty. 1.vyd. Praha: Linde, 2001. s. 73 - 74.

- písemnosti charakterizující organizaci extremistického hnutí,
- reprografickou techniku a zařízení apod.

Rekognice je typický vyšetřovací úkon, který je prováděn při vyšetřování rasově motivovaného útoku. Důležitost tohoto úkonu je dána zejména tím, že svědkové ani poškození v počáteční fázi vyšetřování zpravidla nejsou schopni podat dostatečně přesný popis pachatelů, kteří musí být typováni z evidencí známých pachatelů a následně předkládáni k poznávacímu řízení se svědky nebo poškozenými. Jde o časově velmi náročný proces. Při tomto úkonu je potřebné si uvědomit jeho neopakovatelnost. Je vadou postupu trestního řízení, jestliže po rekognici provedené podle fotografie následuje rekognice in natura. Z taktického hlediska je potřebné si vždy uvědomit, že v trestním řízení je preferována rekognice in natura před poznávacím řízením provedeným podle fotografií. Při provádění rekognice je potřebné přesně dbát zásad a taktických doporučení pro tento procesní úkon. Potřebné je rovněž zvažovat možnost utajení poznávací osoby za podmínek stanovených § 55 odst. 1 trestního řádu, protože zejména svědci rasově motivovaného činu se důvodně obávají postavit se tváří v tvář skupině osob, mezi kterými je pachatel útoku.

Znalecké expertizy pro rasově motivované trestné činy se provádějí z politologie, historie, sociologie a lingvistiky. Otázky znalcům těchto oborů směřují k objasnění zejména těchto otázek:

- zda písemnosti předložené ke zkoumání obsahují myšlenky rasové výlučnosti, nesnášenlivosti a zášti k jinému národu, národnosti, etniku či rase,
- zda jde o otevřený projev těchto myšlenek, v čem lze rasový motiv spatřovat,
- zda a do jaké míry jsou rasové projevy schopny navodit negativní až nepřátelské veřejné mínění majoritní části obyvatelstva vůči napadané minoritě, a do jaké míry jsou tyto projevy schopny vyvolat u obyvatel emotivní nepřátelské reakce,
- posoudit historický původ a vývoj použité symboliky, její smysl a obsah,
- zda použitá symbolika nebo jiný zástupný znak otevřeně nebo skrytě vyjadřují rasový motiv,
- posoudit ze sociologického hlediska chápání grafického symbolu mládeží,
- posoudit povahu z hlediska lingvistiky a další.

Dalšími typickými znaleckými posudky a to zejména u násilné trestné činnosti je soudně lékařská expertíza a znalecký posudek ke stanovení výše poškození věci. Zvláštnost kladených otázek znalci z oboru soudního lékařství spočívá v tom, že vzniklá poranění jsou způsobena atypickým mechanismem (úderem baseballovou pálkou, nůžkami, řetězy, kopy a či údery pěstí). K objasnění těchto skutečností je třeba vhodně zvolit otázky. Např.:

- uvést alternativy útoku, které by mohly přivodit poranění, která utrpěl poškozený,
- stanovit, zda poranění bylo způsobeno např. kopem, a rozvést mechanismus vzniku zranění,
- jakých zbraní nebo úderů bojových umění mohlo být s ohledem na poranění poškozeného použito,
- zda a za jakých okolností mohl být kop či úder smrtelný.

Z těchto otázek je zřejmé, že znalec - soudní lékař musí při znaleckém zkoumání velmi úzce spolupracovat i se znalce z oboru biomechaniky, nebo i se znalcem z oboru bojových umění. V řadě případů však bude namíste vyžádat si znalecké posudky z oboru psychologie a psychiatrie.

2.3.5 Zapojení veřejnosti do vyšetřování a kriminalistická prevence

Zapojení veřejnosti do vyšetřování rasově motivované trestné činnosti je velmi problematická. Všeobecná nechuť občanů podílet se na objasnění těchto deliktů pramení z obecně převládajícího negativního postoje vůči obvykle napadaným občanům Romům a obecně z xenofobních postojů. V praxi dochází spíše k tomu, že jsou odsuzováni poškození a s pachateli trestného činu jsou proječovány skryté sympatie. Dalším důvodem je strach občanů v případě, kdy by měli vypovídat proti extremistickým skupinám, z jejich možné pomsty. Na pomoc veřejnosti při vyšetřování rasově motivovaných útoků proto nelze příliš spoléhat.

V rámci prevence rasově motivované trestné činnosti je potřeba řešit mnohem zásadnější a komplexnější problém, a tím jsou současné problémy vztahu české společnosti k Romům, kteří jsou nejčastějším cílem útoků. Společnost pohlíží na Romy jako na nezodpovědnou, nepoctivou a k trestné činnosti inklinující minoritu, která

zneužívá existující sociální a demokratické poměry. Cesty prevence proto spočívají především ve změně postojů jak majority, tak i minorit, neboť z jejich strany mnohdy dochází ke zveličování některých událostí a ty jsou pak považovány za projevy rasismu. Proto je třeba držet se určitých zásad:

- Respektovat kulturní autonomii Romů, ale i dalších cizinců, a vytvářet podmínky pro ty, kteří mají zájem se integrovat do majoritní společnosti.
- Respektovat diferencovaný přístup k jednotlivcům a skupinám.
- Pozitivně ovlivňovat veřejné mínění obyvatelstva k minoritám.
- Podporovat vědomí odpovědnosti Romů a vytvářet podmínky pro ty, kteří mají zájem o integraci.

Hledání cesty vztahů minoritní a majoritní části společnosti je společným problémem celé evropské civilizace. Společnost musí hledat pravidla pro trvalé nekonfliktní soužití. Odpovědnost za to nesou obě strany.

ZÁVĚR

Pojem extremismus jsme si zvykli používat až po roce 1990. V tehdejším totalitním režimu neměl šanci na úspěch. V demokratické společnosti se však extremistům daří zvláště dobře, neboť parazitují na základních lidských svobodách, které jsou právně kodifikovány a státem garantovány. Dalo by se říct, že extremismus je daň za demokracii. Pokud chceme, aby byla dodržována základní lidská práva a svobody nemůžeme bránit druhým v jejich projevu, i když se jedná o extrémní názory.

Naštěstí v České republice aktivita extremistických skupin nepřerostla v nejhorší formu, a to terorismus. To ovšem neznamená, že teroristickému útoku u nás nemůže dojít. Česká republika se aktivně podílí na straně Spojených států Amerických v boji proti terorismu. Tím nemám na mysli aktivity v Iráku, kde byli přítomni naši chemici a polní vojenská nemocnice, ale konkrétní činnost bojové jednotky na území Afganistanu. Jasně jsme si tímto vybrali, na čí straně stojíme. Osobně se domnívám, že to nebylo šťastné rozhodnutí. Nedávné události ve Španělsku ukazují, že teroristé mohou zaútočit kdykoliv a kdekoliv. Je jenom otázkou času, kdy zaútočí u nás.

Dále jsem se zde zmínil o náboženských sektách. Tento problém je vnímán veřejností minimálně. Informace o sektách jsou pouze okrajové, jen výjimečně se objeví něco v médiích. Sektám nepodléhají jen ti, kteří se zrovna nalézají v životní krizi nebo lidé různě psychicky narušení, ale i zdraví, a to jak po psychické tak i fyzické stránce. Sekty u svých členů vyvolávají psychickou závislost a takto postižený jedinec po určité době není schopen života mimo tuto komunitu. Riziko sekt spočívá v oddanosti jejich členů, kteří jsou schopni pro sektu vykonat cokoliv.

Největším problémem v České republice je rasismus. Západními státy býváme často za projevy rasismu v naší společnosti kritizováni. Vzniká tak mnohdy dojem, že zde dochází k porušování základních lidských práv a svobod a stát jen nečině přihlíží. S tím rozhodně nesouhlasím. Ano, jsou zde skupiny, které se dopouštějí rasově motivovaných trestných činů, ale neznamená to, že je taková celá společnost. Největší problémy jsou v soužití s Romy. Domnívám se, že nejsou dostatečně a vhodně motivováni k tomu, aby se přizpůsobili a mohli se tak začlenit do společnosti. Je třeba si uvědomit, že většina z nich neposílá své děti do školy, byť za to nemusí platit. Vyrůstají tak další generace nevzdělaných Romů, kteří nejsou schopni se začlenit do společnosti. Vzdělání je vůbec největším problémem Romů při hledání práce. Přestože stát udělal

v minulosti několik výjimek a pokusil se Romům pomoci ke zvýšení vzdělání nebo zprostředkování práce, skončilo to vždy krachem. Osobně znám případ, kdy byl přijat k Policii ČR Rom, který neměl odpovídající vzdělání. Po krátké době byl propuštěn pro spáchání trestného činu. Je třeba si uvědomit, že Romové jsou odlišní hlavně svým myšlením a mají jiné pojetí pravdy. Pravda je to co je pro ně výhodné. Je třeba dále se snažit o jejich začlenění do naší společnosti. Domnívám se, že nejlepší cesta je zajistit jim vzdělání. To znamená přesvědčit rodiče, aby své děti posílaly do školy. Věřím, že se získaným poznáním budou mít další generace zájem začlenit se do společnosti.

V roce 1990 jsme nastoupili cestu k demokracii. Dnes po patnácti letech vidím, že tato cesta není jednoduchá a bude ještě dlouho trvat než budeme skutečnou demokratickou zemí. Extremismus však bude přítomen stále, ať se nám to líbí nebo ne patří k demokracii, záleží jen na nás jak závažné formy zde připustíme. Uvědomme si, že jsou to lidé, kteří mají své problémy a takto je řeší. Vždyť nejagresivnější fotbalový fanoušci jsou z Ostravy, okresu s vysokou nezaměstnaností. Jedná se zpravidla o mladé lidi, kteří se potřebují realizovat a toto je pro ně způsob. Podaří-li se nám snížit nezaměstnanost, zcela jistě budou mít jiné zájmy než demolovat fotbalové stadiony a ulice měst, kde se utkání konají.

POUŽITÁ LITERATURA:

HASSAN, S. Jak čelit psychické manipulaci zhoubných kultů. 1.vyd. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1994. 286 s. ISBN 80-85880-03-2

DANICS, Š. Extremismus hrozba demokracie. 1. vyd. Praha: Police history, 2002. 128 s. ISBN 80-86477-07-X

HOLE, G. Fanatismus. 1. vyd. Praha: Portál s.r.o., 1998. 147 s. ISBN 80-7178-183-5

DANICS, Š. Extremismus, 1.vyd. Praha: Triton s.r.o., 2003. 62 s. ISBN 80-7254-454-3

CHMELÍK, J. Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty. 1. vyd. Praha: Linde a.s., 2001. 172 s. ISBN 80-7201-265-7

FIALA, P. Politický extremismus a radikalismus v České republice. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. 303 s. ISBN 80-210-1798-8

Mezinárodní sympozium, Role policie v boji proti rasismu a xenofobii. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivánek ml., 2000. 229 s.

Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce 2001. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivánek ml., 2002. 163 s.

MŠMT ČR. I. Nová náboženství a sekty, II. Extremismus. Praha: Tiskárna MV, 1999. 32 s.

JARCOVJÁKOVÁ, A. SEDLÁČEK, R. Společnost, právo a náboženské skupiny, Středoškolská odborná činnost, 1998.

BAUER, P. Terorismus dnes. Kriminologický sborník, 1999, roč. XLIII, č. 2. s. 60.

ŽÁN, M. Problematika extremistické kriminality. Kriminalistický sborník, 2000. roč. XLIV, č. 1. s. 28.

ŽÁN, M. Sekta – aktuální problém. Kriminalistický sborník, 1999. roč. XLIII, č. 2. s. 34.

KOTLÁN, P. Pravicový extremismus. Kriminalistický sborník, 2004. roč. XLVIII, č. 3. s. 38.

KULÍKOVÁ, L. Sekty, anebo nová náboženská hnutí? Kriminalistický sborník, 1999. roč. XLIII, č. 1. s. 30.

ŠPICAN, I. Nové trendy v činnosti extremistického hnutí v ČR. kriminalistický sborník, 2004. roč. XLVIII, č. 3. s. 12.